

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу **Матвєєва Павла Миколайовича** *«Механізми економічного відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств: теорія, методологія, практика»*, що подана до захисту на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)

Актуальність теми дослідження та зв'язок її з напрямками науково-дослідних робіт.

Актуальність теми дисертаційного дослідження визначається потребою вирішення складних проблем, пов'язаних з стратегією розвитку механізму економічного відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств. Проблемою сучасного етапу розвитку аграрного сектора України є пошук шляхів ефективного використання ресурсів та технологій в напрямку формування виробничого потенціалу. Виробнича спроможність потенціалу залежить від складу та стану ресурсів, ступеня відповідності елементів виробничого потенціалу стратегічним цілям і завданням підприємства. В умовах загострення конкуренції між сільськогосподарськими товаровиробниками особливої актуальності набувають проблеми формування їх ресурсного потенціалу, зокрема, механізми економічного відтворення. Розв'язання окреслених питань націлене на побудову та функціонування механізмів ресурсного потенціалу, поєднання виробничої та комерційної діяльності, обґрунтування процесу відтворення та розробки заходів ефективного його використання на рівні окремих підприємств. Таким чином, завдання формування механізмів та інструментів, що сприяють активізації відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств є актуальними, мають теоретичне значення і прикладну цінність на мікро- і макрорівнях.

Важливість проведеного дисертаційного дослідження, насамперед, полягає у розробці теоретико-методологічних засад і прикладних підходів до вирішення проблеми налагодження механізму економічного відтворення ресурсного потенціалу як передумови конкурентної переваги аграрних підприємств. Усе вище зазначене, а також відповідний рівень наукової

новизни одержаних результатів дають підстави позитивно оцінити дисертаційну роботу.

Актуальність теми дисертаційного дослідження підтверджується і тим, що результати дослідження, отримані дисертантом в процесі активної участі у розробці наукових тем наукових досліджень Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка на 2016–2020 роки «Механізми підвищення конкурентоспроможності, розвитку економічного та виробничого потенціалу суб'єктів аграрно-промислового виробництва» (номер державної реєстрації 0116U003477 на 2016–2020 роки). У рамках зазначеної наукової тематики автором розроблено теоретико-методологічні засади формування дієвих механізмів економічного відтворення ресурсного потенціалу з урахуванням розмірів і регіональних особливостей розвитку аграрних підприємств. Окрім цього автором удосконалено методику комплексної діагностики відтворення ресурсного потенціалу на основі індикаторів ефективності та запропоновано відтворювальний підхід діагностики доданої вартості, яка побудована на оцінці власних інвестицій у формування виробничого потенціалу аграрних підприємств.

Загальна оцінка змісту роботи.

Ознайомлення із змістом дисертаційної роботи дозволяє зробити висновок, що виклад матеріалу відповідає поставленій меті, висунуті здобувачем наукові завдання є вирішеними, мету дослідження досягнуто. Дисертація має чітку і логічну структуру, стиль викладу матеріалу – науковий. Структурно-логічна побудова дисертації дозволила авторові здійснити комплексне дослідження проблеми за обраною темою та забезпечити можливість системного підходу до налагодження процесу економічного відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств.

Ступінь обґрунтування наукових положень висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна.

Мета дослідження, яка полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад та розробці практичних рекомендацій щодо

відтворення виробничого потенціалу аграрних підприємств, обумовила теоретичну і методологічну спрямованість дослідження. Отримані результати та прикладні рекомендації ґрунтуються на опрацюванні значного обсягу статистичної інформації, використанні сучасних методів дослідження, узагальненні світового та вітчизняного досвіду функціонування аграрних підприємств в організаційній структурі аграрного сектора. Достовірність та обґрунтованість зроблених висновків і рекомендацій визначається сукупністю викладених наукових результатів. Висновки та рекомендації, сформульовані здобувачем, є достовірні, належним чином обґрунтовані шляхом фахового використання відповідних загально-наукових та спеціальних методів дослідження: абстрактно-логічного аналізу і синтезу, групування, анкетування, SWOT-аналізу, економічної діагностики, експрес-діагностики, матричного, монографічного, кількісно-лінгвістичного ідентифікування, економетричного моделювання, методу відстаней, морфологічного аналізу, графічного та інших.

Інформаційною базою дисертаційної роботи є дані Державної служби статистики України, Департаменту агропромислового розвитку, Головного управління статистики у Харківській області, Департаменту агропромислового розвитку Харківської обласної державної адміністрації; обліково-аналітична та звітна інформація окремих аграрних підприємств. Такий широкий спектр інформаційних джерел, високий ступінь аналітичності інформації забезпечив не лише належний рівень достовірності висновків і пропозицій, але й дозволив дослідити тенденції діяльності та відтворення виробничого потенціалу аграрних підприємств. Цей напрямок у дослідженні заслуговує на окрему увагу, оскільки саме підприємства південного сходу України мають бути в авангарді останніх законодавчих змін, які стосуються легалізації з обігу земель. Глибина роботи сприймається як інструмент упорядкування, узагальнення теоретичних і методичних засад формування і відтворення виробничого потенціалу суб'єктів підприємництва. Це положення є важливим, тому що на теоретичному рівні розкриває механізми, що забезпечують врахування чинників відтворення потенціалу господарств.

Для досягнення мети дослідження окреслено структуру виробничого потенціалу аграрних підприємств та сформулювало його наукове визначення для систематизації подальших досліджень; встановлено тенденції землекористування та виявлено особливості використання і відтворення трудового потенціалу аграрних підприємств; розроблено методику експрес-діагностики для оптимізації структури капіталу підприємств; розвинуто концептуальний підхід до формування доданої вартості у ланцюгах цінностей продукції аграрних підприємств та удосконалено методику її діагностики; запропоновано ресурсну стратегію досягнення конкурентних переваг аграрними підприємствами.

Це дозволило дисертанту обґрунтувати наукові положення та рекомендації. Найбільш вагомими результатами, що характеризуються новизною та розкривають глибину, складність, масштабність, повноту та суть дисертаційного дослідження, є концептуальні положення побудови механізму економічного відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств, формування механізму управління економічним потенціалом як реальних можливостей зростання економіки аграрних підприємств.

Особливо слід відмітити тлумачення дефініції «механізм економічного відтворення ресурсного потенціалу аграрного підприємства» шляхом ідентифікації вказаного механізму як системи, що поєднує сукупність ресурсних можливостей підприємств відносно виробничої діяльності.

Серед досягнень дисертанта слід відмітити обґрунтування організаційно-економічного механізму формування системи управління відтворенням ресурсного потенціалу підприємства на основі архітекtonіки механізмів та системи менеджменту.

На основі визначення точок економічного зростання підприємства ідентифіковано підходи до оцінювання ресурсного потенціалу підприємства.

В процесі дослідження визначені напрями державного регулювання у сфері підвищення продуктивності використання ресурсного потенціалу на основі орієнтації політики створення умов для нарощування ресурсного потенціалу і узгодження економічних інтересів між суб'єктами різних сфер агропромислового виробництва.

Значна увага приділена методичним підходам оцінці функціонування механізму економічного відтворення ресурсного потенціалу, інструментарій управління вартістю аграрних підприємств.

Розглядаючи як основний ресурсний потенціал землю, автор обґрунтував землеустрій як базову складову управління земельними ресурсами і організаційні структури посівних площ для забезпечення потреб в контексті максимізації економічного ефекту.

Знайшли рішення в дослідженні проблеми екологізації та раціонального природокористування через розроблену еколого-економічну оцінку стану навколишнього середовища в системі управління ресурсним потенціалом на основі розрахунку інтегрального показника антропогенного навантаження на природний стан екосистем в межах діяльності підприємств.

Слід відмітити думку про те, що ресурсний потенціал не обмежується фактичною наявністю земельних, матеріальних, фінансових та людських ресурсів. Ресурсний потенціал за економічною сутністю є сукупністю можливостей підприємства щодо здійснення та розвитку своєї діяльності при активізації і здійсненні управлінських впливів. Для розвитку економічного потенціалу необхідні відповідні механізми та ефективний менеджмент або система управління.

Набули подальшого розвитку механізми управління розвитком через формалізацію прийняття управлінських рішень щодо шляхів підвищення результативності та ефективності виробничої діяльності підприємства з подальшим виділенням наступальної, оборонної, інтеграційної та стабілізаційної стратегії.

До новизни можна віднести і питання пов'язане з управлінням інвестиційним забезпеченням інноваційно-технологічного розвитку аграрних підприємств в частині розкриття сутності і форм внутрішньовиробничих інноваційних циклів, доповнено методичний інструментарій планування інвестиційних механізмів з системою показників внутрішньовиробничого інноваційного циклу.

Розроблені пропозиції з визначення критерію раціональності структури ресурсного потенціалу з підвищенням економічної ефективності

діяльності підприємства та з врахуванням циклів відтворення окремих складових і окупності основного капіталу.

Теоретичне і практичне значення результатів дисертації.
Теоретичне значення одержаних результатів полягає у розробці теоретико-методологічних і прикладних підходів до вирішення проблеми налагодження механізму відтворення виробничого потенціалу як передумови конкурентної переваги аграрних підприємств. А практичне – у використанні теоретичних та науково-прикладних розробок у діяльності органів державної влади, суб'єктів господарювання та закладів вищої освіти. Практичне значення результатів дисертаційної роботи підтвержене відповідними довідками: Департаменту агропромислового розвитку Харківської обласної державної адміністрації (довідка №06-08-07-188 від 11.02.2019 р.), ТОВ «Відродження» Харківського району Харківської області (довідка №51 від 12.02.2019 р.), ТОВ «Агрофірма ім. Гагаріна» Зміївського району Харківської області (довідка №87 від 23.01.2019 р.). Результати щодо теоретичних та методологічних засад управління ресурсним потенціалом використовуються у науково-навчальному процесі Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка (довідка №2 05-121 від 25.02.2019 р.).

Достовірність та повнота викладу основних положень, висновків та результатів дослідження.

Дослідження проведено із використанням значної кількості монографічних та періодичних видань вітчизняних і зарубіжних вчених, законодавчих актів, статистичних даних, які в поєднанні із вмінням дисертанта їх аналізувати та застосовувати наукові методи дослідження підтверджують достовірність і обґрунтованість сформованих наукових положень, висновків і рекомендацій.

Основні результати дисертаційного дослідження пройшли апробацію шляхом обговорення й отримали позитивну оцінку на п'яти міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях та форумах.

За результатами дослідження опубліковано 31 наукову працю, серед яких – одноосібна монографія, 9 статей у наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз, 20 статей у наукових фахових виданнях України, 5 публікацій у матеріалах науково-практичних конференцій та форумів. Загальний обсяг публікацій становить 38,3 друк. арк.

Ознайомлення з публікаціями Матвєєва П.М. у фахових виданнях дозволяє зробити висновок про достатньо повне відображення основних результатів дослідження, що містять елементи наукової новизни, удосконалення теоретичних положень, організаційні рішення та прикладні рекомендації.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації.

Оформлення роботи відповідає існуючим вимогам до робіт, поданих на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Зміст автореферату та його структура повністю відповідають основним положенням, висновкам і рекомендаціям дисертації. Це дозволяє зробити висновок щодо їх ідентичності.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження.

Відзначаючи вагому теоретичну і практичну значущість дисертаційної роботи Матвєєва Павла Миколайовича, необхідно звернути увагу на деякі положення дисертації, які можуть слугувати підставою для дискусії, та окремі недоліки, зокрема:

1. Не слід при формулюванні завдань для досягнення мети вживати терміни «проаналізувати», «вивчити», «виконати». Потрібно вказати який результат хоче отримати дослідник тим чи іншим завданням.

2. Редакція тексту рубрики «особистий внесок здобувача» є некоректною, оскільки має надто загальний зміст. В такому виді цей текст можна використати у будь якій дисертації на будь яку тему.

3. В новизні досить часто вживаються категорії «методичні підходи», «методологічні підходи», «методичні засади», «методичні основи» які не завжди можна віднести до категорії новизни. Також зустрічаються неточні формулювання: так у пункті новизни 3 вперше записано «обґрунтовано типологію механізмів економічного відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств на основі ідентифікаторів механізму економічного відтворення ресурсного потенціалу».

4. Дисертація підготовлена по спеціальності 08.00.04, яка досліджує економічні процеси діяльності підприємств (економічна, інвестиційна, інноваційна, виробнича та ін. включаючи чинники, ресурси, види). Тому слід було б показати механізми відтворення ресурсного потенціалу на прикладі конкретних підприємств. Загальні дані по Україні, по області не показують особливостей відтворення залежно від характеру конкретних суб'єктів господарювання і яка залежність між рівнем розвитку ресурсного потенціалу та результатами виробничої діяльності в окремих підприємствах (третій розділ).

5. Мають місце неточності (рисунок) «Концепції формування і розвитку ресурсного потенціалу». Зображено складові зовнішнього середовища підприємства (це конкуренція, ресурси, споживачі, держава) і внутрішнє середовище підприємства (персонал, матеріальні ресурси, фінанси, продукція), а за межами цих сфер окремо виділено організаційний механізм управління розвитком персоналу, який впливає лише на зовнішнє середовище, що є сумнівним.

6. В тексті зустрічаються недоречні висловлювання «економічна додана вартість» (новизна), «обіг землі в підприємстві», «методичний підхід до мобілізації ресурсного потенціалу», «економічний оборот сільськогосподарських угідь», які можуть стати основою формування додаткового ресурсного потенціалу.

7. Незрозуміло, що автор хотів сказати стверджуючи, що орендні механізми поширюють свою дію в площині формування елементів ресурсного потенціалу не тільки на землю.... За допомогою інструментів оренди підприємства здатні формувати склад машино-тракторного парку, в

деяких випадках виробничих споруд. Зміст сказаного потребує уточнення, яким чином за допомогою оренди формувати склад машино-тракторного парку.

8. У розділі «Стратегічні засади формування і функціонування ресурсного потенціалу» слід було б подати чітко механізми економічного відтворення. Представлений на рисунку «Компонентний склад організаційно-економічного механізму управління розвитком ресурсного потенціалу аграрних підприємств» не дає відповіді, тим більше, що назва рисунка не ідентична зі змістом. У змісті рисунку – «Організаційно-економічний механізм управління розвитком виробничого потенціалу».

Загалом наведені вище зауваження не знижують наукової та практичної цінності проведеного дисертантом дослідження і не впливають на загальний висновок. Робота є завершеною, оригінальною науковою працею і заслуговує позитивної оцінки.

Загальний висновок.

Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць Матвєєва П.М. дає підстави зробити висновок про те, що дисертаційна робота на тему «Механізми економічного відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств: теорія, методологія, практика» є актуальним, цілісним науковим дослідженням, яке містить наукову новизну, має теоретичне і практичне значення. У роботі одержано нові науково-обґрунтовані результати, які дали змогу автору здійснити комплексне вирішення важливої наукової проблеми, що полягає у розробці теоретико-методологічних засад та практичних рекомендацій щодо механізмів відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств. За змістом дисертаційна робота, її науково-прикладні результати та висновки відповідають паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Автореферат повністю відповідає змісту дисертації.

Дисертаційна робота Матвєєва Павла Миколайовича «Механізми економічного відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств: теорія, методологія, практика» є завершеним науковим дослідженням, що за структурою, змістом, оформленням та повнотою висвітлення результатів у

наукових виданнях відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24 липня 2013 року зі змінами і доповненнями, затвердженими Постановами Кабінету Міністрів України №656 від 19 серпня 2015 року та №1159 від 30 грудня 2015 року щодо докторських дисертацій, а її автор Матвеев Павло Миколайович заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
академік НААН, головний науковий
співробітник відділу підприємництва,
кооперації та агропромислової інтеграції
Національного наукового центру
«Інститут аграрної економіки»

Малік М. Й.

Підпис М.Й. Маліка засвідчую
Учений секретар
ННЦ ІАЕ

О.Г. Шпикуляк